

Այլ լերկնից յիւր չի գլուխ ընկարաւ փառաց պատկ :

Քանզի այս ետ մեզ յոյս

Փրկիչ մեր տէր (Յիսուս :

Կարգիւ Տ. Սէնստիան

Պարտիզանի :

Կ Ե Ց Ա Ր

Կեսար յիսուսն վեց տարուան մեռաւ : Սինչե քառասուն երկու տարեկան հասակն քաղաքացիի կարգէն չէր ելած , և սակայն իւր հանձարը կը յայտնէր թէ խիթալի տիրապետութե մը պիտի ձեռնարկէ : Տասն և չորս տարուան մէջ աշխարհս նուաճեց . բնաւ մարդ մը չը գերազանցեց զայն , տաղանդի , փառասիրութեան և բազդի կողմանէ՝ ոչ մէկ զօրապետ չը կրցաւ ազգեւն առելի անձնուիրութիւն մը իր վննուորաց , որք այնչափ սիրով վառուած էին անոր համար , որչափ իրենց նախնիքը երբեմն հասարակապետութե համար՝ յայննեաց քաջութեամբ մղախններ կը բորբոքէր :

Ինչպէս բազդը՝ նոյնպէս բնութիւնը ձեռնուոր էր Կեսարին : Հասկը բարձր էր , իր գոյնը պայծառ սպիտակ , գլուխը ձուածեւ , երեսը լեցուն եւ գունաւոր , աչքերը սեւ և կայտառ և մարմինը բարձրագեղ էր : Իւր կորովի կազմուածքը դալիատենդի քանի մը հարուածներով միայն այլայլած էր : Իւր գնացքը ծանր և վեհ և ձայնը ջինջ . իր ամեն շարժմանց մէջ անհունական շնորհք մը կը փայլէր . թէպէտ այնչափ խիստ էր և անխոնջ աշխատասէր , որչափ աներկիւղ վտանգի մէջ , բայց եւ այնպէս ոչ որ անոր չափ դէմքի պզտմանց եւ հեշտութեանց

սէր չէ ունեցած : Եթորժելի էր իրեն հաճոյ երեւալ , ինչպէս հրամայել , միշտ փառաւոր հանդերձներ ունէր վրան , նորք կերպաններ և սքանչելի ծոպեր : Կա ելլնէր իր զարդուց վրայ ամենէն գեղեցիկ մարգարիաներ և ամենազատուական քարերը : Կը զարմանար մարդ անոր պալատի մէջ գտնուած բազմաթիւ անդրիններու և ամենէն երեւելի ճարտարաբուհստներու ձեռակերտաց վրայ :

Գերմանիոյ անտառներու մէջ , ինչպէս Եփրիկէի աւաղներու մէջ , կը տեսնուէր իր վրանին մէջ փայլուն գորգ մը և կակուղ բազմոցներ . իր տանը մէջ կը թագաւորէր խիստ կանոնաւոր և խիստ մանրախոյզ բարեկարգութիւն : Իր տանը հազարապետը շղթայի զարկաւ սեղանակցաց իր կերածէն տարբեր հաց մատակարարելուն համար :

Թէպէտեւ Կեսար անձնատուր եղած էր կրից , բայց խնձոյից չափազանցութիւնը իրեն անձանթ էր : Կատոն կ'ըսէր անոր համար թէ՝ հասարակապետութի մը կործանել ու զող մարդկանց մէջ , առաջին բարեխառն ու ժուժկալն ինքն էր : Գլխմադրութեան չէր հանդուրժէր , սակայն կատակի աչք կը գոցէր : Իր միտքն հատու էր իր սրտն պէս : Տուն կուտար շատ մը հոտարներու , (ինքը կ'ըսէր և նսքա կը դրէին) , միանգամայն սոյլ և սոյլ լեզուներով : Քա-

շարականութեան գաղտնիքը պահելու համար նշանադիր հնարեց։ Չի վարելու ատենը բերթուածներ կը յօրինէր և կառքի մէջ պաշտօնական դրութիւններ կ'ընէր։ Այսինքն տակ իր յիշատակները կը խմբագրէր և պատերազմի ատեն օրէնքներ կը յղանար։

Չը կար Հռովմայեցի զինուոր մը իրեն չափ կիրթ զինավարժութեան մէջ, նա կատաղի ձիերը կը սանձահարէր, թէ արեգակի և թէ եղեամի տակ բացաբախ կ'ընթանար։ օրը յիսուն փորձախ ծամբայ կ'ընէր ձիով կամ կառքով, և ամէնէն սղնթաց գետերը լողալով կ'անցնէր։

Խորին քաղաքագէտ, պերճախօս ատենարան, ճշմարտախօս պատմաբան, աներկիւղ զինուոր, արթնամիտ տեսուչ, վեհանձն յաղթող, բաղդով բարձրացեալ և փառքով պատկեալ։ Վեարձ՝ որուն համար ըսուած է թէ առաջին սպարապետ և գերաստիճան աշխարհակալ է, ըստ ինքեան տիկնոջերական մարդ մը եղաւ։ Նորահանձարը իր տիրած աշխարհին պէս ըսնածաւալ էր, բայց ինչպէս որ Նգիպտոսի բուրգերուն վրայ զարմունալով կը սքանչանայ մարդ նկատելով որ ժամանակի յաղթող այս կոյտերը, որոնք թէպէտեւ անչափ արեան և արծաթոյ գին են, սակայն և ոչ մի օգուտ կ'ընծայեն մարդկային ազգին։ Նոյնպէս կը ցաւի մարդ երբ Վեարը նկատէ, որուն անունը դարերէն անցնելով մինչեւ մեզի հասած է, բայց մարդկութեան համար ազդեալ լի և ազատութեան բեկորներուն վրայ բարձրացեալ իւր հսկայածեւ մեծութեան հիմը առաքինութիւնը չէ։

Հ Ի Ն Ե Ի Ն ՈՐ Ե Ր ՈՒ Ս Ա Ղ Է Մ (*)

Յայտնի փաստ մ'է, որ ինչպէս ամեն մի մարդ սեպհական խնդիր մի ունի կատարելու, այսպէս և ամբողջ ժողովուրդներ։ Վանի որ այն գաղափարը որ ժողովուրդ մը կ'ընեղայացնէ, ժամանակակից է, այնքան ալ կ'արծարծի նորա կեանքը և կը տարածին նորա ճառագայթները — այն է գաղթականութիւնները։ Այն գաղափարը որ հին Ասիա կը կրէր, արդէն վաղուց է գերեզման մտել։ Այս պատճառաւ Ասիա ոչ միայն անցեալ մարդկային մտաց մշակութեան աւերակներով ալ և ամեն ուրեք ժողովուրդներու աւերակներով ծածկած է, և նորա գաղթականութիւնները, ի բաց հանելով միայն մէկը, կամ արդէն կործանուեր անհետացեր են, կամ հեծելով ճերուած թուրութեան, ոտքին մէկը գերեզմանին մէջ է։ Այս մի հատ գաղթականութիւնը, որ ասիական կեանքէն զինքը սղատելով երկրիս ամեն կողմերու վրայ սփռած է, Հրէիցն է։ Նրկու տարի առաջ եղած ազգահամարը երկրիս վրայ գտնուած Հրէից թիւը եօթը միլիոնի կը հասցնէ, որ այս ժողովուրդի ծագման ամենաբարձր ժամանակին եղած Վաւթի ազգահամարին հետ կատարեալ կը համաձայնի։ Այս ժողովուրդը որ երկնքի ամեն բաժնի տակ, ամեն ազգերու մէջ, իր յատուկ բնութիւնը, հնուց պինդ գրկած վարք ու բարքը մինչեւ մեր օրերը պահած է, և չընա-

(*) Ազատ թարգմանութիւն գերմաներէն նոյնիս ի լոյս ընծայուած Der Orient . . . գրքէն։ Թարգմանիչը շատ մտքեր — մանաւանդ քաղաքական — բաց է թողեր բնագրէն, որոնք մեր հասարակաց ընթերցանութեան անյարմար են, և մասամբ ընդհանուրին անհաղորդելի։